

Список використаних джерел:

1. Арзамасов Ю. Соблюдение требований законодательной техники как средство предотвращения правотворческих ошибок. Правотворческие ошибки: понятие, виды, практика и техника устранения в постсоветских государствах: материалы Международного научно-практического круглого стола (29–30 мая 2008 г.) / под ред. В. Баранова, И. Мацкевича. М.: Проспект, 2009. С. 285–304.
2. Кашанина Т. Юридическая техника. М.: Эксмо, 2007. 512 с.
3. Карташов В. Юридическая техника, тактика, стратегия, технология (к вопросу о соотношении). Проблемы юридической техники. Т. 1. Н. Новгород, 2000. С. 16–23.
4. Прозоров В. Качество и эффективность хозяйственного законодательства в условиях рынка. М., 1991. 280 с.
5. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. Шемшученко, О. Ющик, М. Теплюк, Л. Гульченко, В. Риндюк. К.: Парламентське вид-во, 2007. 208 с.
6. Тихомиров Ю. О правилах законодательной техники. Журнал Российского права. 1999. № 11. С. 110–112.

МУДРАК В. В.,

аспірант кафедри історії, теорії права
і держави та конституційного права
(Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної
служби України)

УДК 340.12

**РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ЗАХИСТУ
ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ
І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

У статті висвітлено роль і значення діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини в Україні, їх форми та призначення в умовах формування правової держави і громадянського суспільства. Запропоновано шляхи підвищення ефективності їх функціонування.

Ключові слова: громадські організації, правова держава, громадянське суспільство, добровільні об'єднання, комунікація, правова доктрина.

В статье рассматривается роль и значение деятельности общественных организаций в сфере защиты прав и свобод человека в Украине, их формы и назначение в условиях развития и формирования правового государства и гражданского общества. Предложены пути повышения эффективности их функционирования.

Ключевые слова: общественные организации, правовое государство, гражданское общество, добровольные объединения, коммуникация, правовая доктрина.

The article highlights the role and significance of the activities of public organizations in the field of protection of human rights and freedom in Ukraine, its forms and purpose in terms of development and formation of the government and civil society as well as the development of proposals towards their effective functioning.

Key words: public organizations, government, civil society, voluntary associations, communication, legal doctrine.

Вступ. Формування правової держави неможливе без громадянського суспільства, що виступає об'єктивним соціальним інститутом демократичної держави. Ступінь розвиненості громадянського суспільства значною мірою характеризується наявністю автономних, добровільних об'єднань у сфері захисту прав і свобод людини, які консолідують суспільство і забезпечують його ефективну взаємодію з державою.

Панування права має охопити не тільки правову систему суспільства, а й усі сфери життєдіяльності людини, включаючи міжнародну сферу, громадські організації, недержавні об'єднання, а не лише державу. Адже реальність прав і свобод людини, гарантування її безпеки стало вищим принципом як європейського, так і внутрішньодержавного права.

У сучасних умовах розбудови правової держави в Україні першочергове значення мають проблеми визначення ролі громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини. Але, на жаль, сучасний стан громадянського суспільства в Україні свідчить про нагальність вирішення питання удосконалення діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини.

Усвідомлення змісту діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод, їхнього місця та ролі в суспільстві має не лише наукове, а й практичне значення. Без цього неможливо об'єктивно проаналізувати реалії нинішнього життя, виявити суперечності, які виникають у суспільстві.

Постановка завдання. Мета статті – розглянути та проаналізувати роль і значення діяльності громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини в умовах формування правової держави і громадянського суспільства в Україні, визначити її сутнісні характеристики з погляду сучасної теорії й історії держави та права, їх пристосування до демократичних засад суспільства, вироблення пропозицій, спрямованих на ефективну реалізацію їх функцій.

Теоретичною основою статті стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Хоча в Україні недостатньо фундаментальних наукових розробок із зазначеної проблематики, проте деякі її аспекти стали предметом окремих наукових досліджень. Багато робіт присвячені дослідженню загальних теоретичних аспектів діяльності громадських організацій в умовах розбудови та формування правової держави і громадянського суспільства в Україні, серед яких слід виокремити праці українських (Т. Ковальчук, А. Колодій, А. Карась, В. Кратюк, В. Тимошенко та ін.) та зарубіжних авторів (А. Володін, І. Кальною, Д. Коген та ін.).

На вирішення проблем, пов'язаних зі створенням, діяльністю громадських організацій в Україні, визначенням їх ролі та місця, спрямували увагу такі науковці, як М. Новіков, В. Перевалов, І. Рожко, Є. Додіна та багато інших.

Результати дослідження. Одним із основних напрямків діяльності держави є сприяння розвитку активності та творчої ініціативи громадян, створення рівних умов для діяльності всіх громадських організацій.

У Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в нашій державі найвищою соціальною цінністю. На забезпечення реалізації цього положення Основного Закону України спрямована діяльність громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини в Україні. Захист прав і свобод людини є одним із основних завдань діяльності громадських організацій в Україні [1].

Визначаючи роль і значення громадських організацій у громадянському житті та даючи їм правову оцінку, необхідно встановити, що є громадською організацією, а також її функції та завдання у суспільстві.

Для вивчення суті громадських організацій потрібно звернути увагу на термін «організація», який походить із грецької мови (ὄργανον – інструмент) й означає поєднання, побудову, об'єднання чогось або когось у єдине ціле. У ширшому розумінні організація – це група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної мети або цілей.

Як визначено у ст. 3 Закону України «Про об'єднання громадян», громадською організацією є добровільне об'єднання громадян (хоча і негромадяни, тобто всі люди мають право об'єднуватися у громадські організації) для задоволення та захисту своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших різноманітних спільних інтересів. Наприклад, В.М. Кравчук під громадськими організаціями розуміє сукупність об'єктивних, добровільних, суспільно корисних, постійно повторюваних, сталих і свідомо скоординованих для досягнення загальної мети соціальних зв'язків і відносин між індивідами, які добровільно об'єднуються для спільного задоволення власних специфічних потреб та інтересів, виступають у межах єдиного правового поля головною сполучною ланкою між державою та громадськістю. Нині переважна більшість науковців вважають громадські організації елементом політичної системи суспільства [4, с. 163].

Таким чином, громадська організація є добровільним об'єднанням громадян для спільного задоволення власних потреб та інтересів.

Багато науковців вважають, що існує необхідність переосмислити не тільки сутність, а й роль громадських організацій у житті людини, що безумовно повинно знайти своє відображення в доктрині розвитку вітчизняної юридичної науки. Крім того, потрібно акцентувати увагу на тому, що громадські організації повинні містити сукупність наукових і політико-правових ідей і поглядів, які здобули загальне визнання і широке застосування, а також сукупність цінностей, які повинні визнаватися в суспільстві. Саме ці елементи мають бути покладені в основу формування правової доктрини і лише за таких умов можна говорити про якість громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини [5, с. 98].

Крім того, потрібно відзначити, що громадські організації у сфері захисту прав і свобод людини розширюють свій простір діяльності та ствердилися в загальній структурі громадських організацій. В Україні традиційно громадські організації у сфері захисту прав і свобод людини залежать від зарубіжних донорів і пов'язані більше з міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, аніж із державними правозахисними інституціями.

Значення діяльності громадських організацій в Україні у сфері захисту прав і свобод людини в умовах розбудови та формування правової держави і громадянського суспільства в Україні визначається тим, що вони є важливими чинниками в економічній, політично-правовій, культурній та інших сферах життя суспільства, які створюють умови для реальної можливості здійснення захисту прав і свобод людини.

Роль громадських організацій в умовах формування громадянського суспільства зумовлюється такими завданнями:

1. Узгодження та вираження інтересів громадян. Стан громадських організацій у сфері захисту прав і свобод є показником ступеня зрілості соціальних інститутів в конкретно-історичний період розвитку. У громадських організаціях дзеркально відбивається досягнутий державою на рубежі століть і тисячоліть рівень цивілізаційного розвитку.

2. Підвищення рівня соціальної рівноваги та стабільності суспільства, впорядкованості соціальних інновацій і практичних дій його членів. Нині панує традиційне, досить вільне ставлення до законів і правових норм із боку як громадян, так і владних структур, що склалося в Україні за довгий період існування. Реалії свідчать про низький рівень діяльності громадських організацій в українському соціумі.

3. Контроль за діяльністю державних установ та організацій. Громадські організації мають належні механізми впливу на державні установи, наприклад, Закон України «Про захист прав споживачів» надає право об'єднанням споживачів здійснювати контроль за дотриманням прав громадян як споживачів, проводити незалежну експертизу та випробування продукції, разом із відповідними державними органами здійснювати контроль за якістю продукції, торговельного та інших видів обслуговування, застосуванням цін, подавати

до правоохоронних органів та органів виконавчої влади матеріали про притягнення до відповідальності осіб, винних у випуску та реалізації неякісної продукції, тощо.

4. Просування інтересів суспільства в процесі ухвалення владних рішень.

5. Зміцнення комунікативних зв'язків. Громадські організації є формою взаємодії різноманітних суб'єктів. По-перше, комунікації необхідні для того, щоб інформувати населення, владні структури й інститути громадського суспільства, по-друге, інформаційне суспільство прагне до безперервного діалогу між владою і громадськістю.

6. Застосування інформативної функції.

Значення громадських організацій в громадянському суспільстві полягає в тому, що вони повинні бути важливим його елементом, який має співпрацювати з державними й економічними секторами для ефективного вирішення певних проблем у сфері захисту прав і свобод людини. Саме громадські організації дають можливість суспільству нормально функціонувати і розвиватися. Аналізуючи їх теоретичні напрацювання, можна стверджувати, що завдяки діяльності громадських організацій громадяни мають можливість користуватися перевагами демократичної системи, яка дає змогу кожному захистити свої права та свободи [4, с. 86].

Основна мета громадських організацій полягає в узгодженні різних особистих інтересів і вимог громадянського суспільства, на основі яких виробляються конкретні загально-визнані цілі і завдання громадських організацій. У такому розумінні громадські організації у сфері захисту прав і свобод людини утворюють механізм, що відповідає людським потребам, забезпечує вирішення життєво важливих суспільних потреб і стає засобом реального захисту прав і свобод людини.

Саме через громадські об'єднання до активної державотворчої діяльності залучаються широкі верстви населення, реалізуються й захищаються політичні й економічні інтереси тієї чи іншої частини суспільства (народу, нації, соціальної групи). Вони є формою підтримки зв'язків між громадянським суспільством і державою. Посередництвом партій населення заявляє про свої групові вимоги. Правлячі структури теж використовують партії, щоб звертатися до народу по підтримку у вирішенні тих чи інших питань. Громадські об'єднання не залежать від держави, вони здатні впливати на державні інститути і водночас захищати суспільство від необґрунтованого втручання держави в громадське життя [3, с. 158].

Значну роль громадські організації відіграють у забезпеченні дієвого контролю за діяльністю держави у сфері захисту прав і свобод людини та створюють ефективну протидію зловживанням із боку держави, завдяки чому створюється дієвий механізм функціонування громадянського суспільства, сприяють встановленню взаєморозуміння між державою і громадянами.

Громадські організації на сучасному етапі розвитку перебирають на себе дедалі більший обсяг завдань, насамперед у соціальній сфері, які ще не так давно виконувалися суто державними інституціями. Тенденції розвитку громадських організацій показують, що вони спроможні надавати якісні суспільні послуги, ефективно використовувати матеріальні та інші ресурси суспільства. Так, громадські організації більш конструктивно, ніж державні органи, вирішують місцеві конфлікти, краще аналізують загальні й особливі риси громади, більш ініціативні та сприятливі до змін. Громадські організації мають більшу довіру і допомогу з боку місцевих жителів. Відчутною перевагою стає і те, що люди, які беруть участь у формуванні громадянських організацій у сфері захисту прав і свобод людини, відчують свою причетність до вирішення громадських справ, відповідно, громадяни стають більш активними у захисті своїх прав і свобод, що сприяє розвитку громадянського суспільства [7, с. 123].

Щоб громадські організації зайняли справді належне їм місце в суспільному житті, стали дієвим інститутом громадянського суспільства, вони повинні своєю професійністю і конкретними діями завоювати повагу до себе та позитивний авторитет. Крім того, треба наголосити, що взаємини між такими організаціями мають ґрунтуватися не на конкуренції, а на партнерстві, співпраці та взаємодопомозі.

Висновки. Отже, значення діяльності громадських організацій зумовлене соціальною роллю у суспільстві. Відповідно до ст. 11 «Конвенції про захист прав людини і основопо-

ложних свобод» було проголошено, що кожна людина має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Крім того, нині триває складний процес формування громадських організацій у сфері захисту прав і свобод людини та її адаптації до нових соціально-економічних, політичних, культурних умов і ментальності українського народу. Сучасна правова доктрина повинна слугувати не тільки теоретичною основою у юридичній науці, а й науковими рекомендаціями практики формування громадських організацій в Україні. Вважаємо, що зміни, які віднедавна започатковані державною владою України на фоні підписання Україною угоди про асоційоване членство з Європейським Союзом, відобразяться в якості ефективних та оперативних змін у громадських організаціях України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про об'єднання громадян: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. Ст. 1.
3. Матеріали семінару «Розвиток недержавних організацій через правові реформи», 28–29 серпня 1996р. / Світовий Конгрес Українських Юристів та Міжнародна Фундація Виборчих Систем (IFES). К., 1996. 223 с.
4. Кравчук В.М. Громадські організації і держава: взаємовідносини в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти): монографія. Тернопіль: ТаОВ «Терно-граф», 2011. 260 с.
5. Демченко С.Ф. О формировании отечественной правовой доктрины. Вестник Высшего хозяйственного суда. 2010. № 5. С. 118–122.
6. Рабінович П.М., Раданович Н.М. Європейська конвенція з прав людини: проблеми національної імплементації (загальнотеоретичні аспекти): Пр. Львів. лаб. прав людини і громадянина; Акад. прав. наук України, Наук.-дослід. ін-т держ. буд-ва та місц. самоврядування. Л.: Астрон, 2002. 192 с.
7. Хуснутдінов О. Процес формування громадянського суспільства в Україні як передумова становлення правової держави. Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. 2001. № 2. Ч. II. С. 235.

